

Gustav Raudsepp

Murtud jäälill

Gustav Raudsepp

Murtud jäälill

Toimetaja saatesõnad

Ärkamisaja või nn Kreutzwaldi sajandi lõppu Eestus täpse aastaarvuga pole võimalik määrata. Küll aga võib tunda selle sajandi järelmõju veel 20nda sajandi algul, ennekõike maakohtades.

Luule on nagu viiuli või kandlemäng, suvel, laupäeva õhtul, kui köeb saun ja õie-lehelõhnad viivad päeva videvikusse. Lüürika hõlmab selle loojat üksnes sel ajahetkel ja kaob koos nende väheste hetketega igavikku. Õnneks neid ilminguid ka jäädvustatakse värsiridades, kasvõi sahtlisse, kust võib keegi need üles leida ja ka teistele lugemiseks anda.

Minu vanaisa Gustav Raudsepp (1882-1935) introvertse inimesena elas oma poeesia enda sisse, kuhu need ka valdavalt jäid. Siiski on midagi ka jäänud ja nüüd hiljem saab taastatud värsiridu ka teistele luulehuvilistele pakkuda.

AD 1982 Vambola Raudsepp.

.....
Taastatud värsiridu aastatest 1904...1934

- ▣ **Urvaste kiriku kell** ▣ **Murtud jäälill** ▣ **Võru kreis** ▣ **Nugis** ▣ **Tinnipalu**
▣ **Hobusevaras** ▣ **Taaralinn** ▣ **Kummitused** ▣ **Sookoll** ▣ **Süütaja** ▣ **Lehis**
▣ **Tratt-tratt-ratta laul** ▣ **Kreisi arst** ▣ **Pühajärve 1841**
▣ **A ja O** ▣ **Sügisvärvide taha** ▣ **Epiloog**

oo

Urvaste kiriku kell

**Helin üle valla, kihelkonna,
muusika kuulaja kõrvale.
Kutsub kaasa perekonna,
kel varrud, leer või laulatus.**

**Kõrguses kireb torni kukk;
näeb läbi udukaste vine,
Sangaste, Otepää vendi -
tornitipu terane silm.**

**Saadab igavikku kellalöögid.
Teekond kodurada mööda,
Uhtjärve, Linnamäe, Lõõdla -
kalmistu pühitset' mulda.**

**Kell heiastab Issanda valgust,
ülestõusmist ja uue algust.**

Murtud jäälill

**Talutare katkisel aknaklaasil,
jõulukuu murtud jäälill.
Ripub seinal vana keelpill,
haljaid pohlavarsi täis vaasid.**

**Sõrmed külmad, mõtted jäised;
kirjaread unised, öised.
Tahe muredest murdunud,
sihid kildudeks purunenud.**

**Vihikusse vähe jääb maha,
elusündmused varjude taha.
Jäälill Issanda valgust kannab,
usku meil tulevikku annab.**

Võru kreis

AD 1933

**Tamula, Võhandu piiril,
Munamäe kuplite viirul;
kui Katariina käevõrus,
kerkis kreisilinnaks Võru.**

**Taamal Kirumpää vana kants,
Püha Jüri kirik ja plats.
Veel Pihkva-Riia postiliin,
küll uhked tõllad sõitsid siin.**

**Meil eepose sünnikodu,
Lauluisa ärklituba.
Rajas kooliteid Juhan Käis,
kui Võrus vaimuradu käis.**

**Iidse tammehiie väes,
Vagula vetevana käes,
helab Vanemuise kannel;
rõõmuks talurahva anne.**

**Ei võru veri värise! -
hüüd meid uhkelt ikka saadab.
Nüüd Võrumaa on kindlal teel -
jäab kestma oma keel ja meel.**

Nugis

**Kui õues lehevärvis sügis,
siis külla tuli väle nugis.
Majarahva rikkust-vara,
kaitses tihe kõrge tara.**

**Lipsas üle aia aeda,
tahtis talu üle kaeda.
Tuhnis tallis, luusis laudas,
rohkem tegemist küll aidas.**

**Peremehel närvidele käis,
miski väga korrast ära näis:
nugis kallilt müüs end maha,
jahimees talt võttis naha.**

Tinnipalu

**Mastimännid pohlasalus,
taamal nõgus nõmmearu:
kanarbik, kail, mustikad.**

**On Tinnipalus müstikat:
tukilasud, tasumõrvad,
tunnistajal tummad kõrvad.**

**Ristimännid. Väljarännud,
tuleased, vanad kännud.
Varata, vabad teomehed.**

**Tulevik neil puhtad lehed;
väljamaale emad-lapsed.
Jäid Pühajõgi, leinakased.**

**Käis hõimuveli kaugeid maid,
haud Ameerikas või Vene krais.
Kannab Tinnipalu hingevalu,
tuim metsakohin seda talub.**

Hobusevaras

**Öine äri, ei ta maga,
luusib talu talli taga.
Laadal osav hobuparsnik,
teda püüa ükski kordnik.**

**Siia-tänna liba liigub,
kõrtsis teeb veel uhked liigud.
Külas-linnas teeskleb headust,
elukoolist tunneb seadust.**

**Mees ei kanna kerjakotti,
hoopis härrasmehe keppi.
Talumees see kahju kannab,
tšinovnikule raha annab.**

**Kõik nad riigi kodanikud;
ükski talumehed kaitsetud.**

Taaralinn

**Tarkus kutsub Taaralinna,
kes ei tahaks sinna minna.
Sinab laintes Emajõgi,
taamal kõrgub Toomemägi.**

**Tudengitel uhked teklid,
vaimutoit neil hästi mekib.
Kui tuleb jutuks korporatsioon,
siis kohe muutub hääletoon.**

**Korporanti talu toidab,
härrasmees sest targu hoidub.
Lustile nad üsna maiad,
raha läheb päris laialt.**

**Tartus kasvab teadjamees,
tulevik - Eesti riigi eest.**

Kummitused

**Lakas, aidanurgas sosistavad,
veimevakas pimedas krabistavad,
kahe peaga kiilad karlikud.
Ukse irvitav-naerune kriuksatus -
läinud aegade mõru mõistatus.**

**Varjud luusivad, noolivad,
nad reedavad, varastavad.
Varakult talust lahkunud
taadilt salasõnu toovad -
kartlikku kõhedalt hirmutavad.**

**Ihuvalud mälestusi varjutavad.
Kodukäijad võikalt karjatavad.
Hüljatud nurjatult niuksuvad -
talutare väetit, mahajäetut,
kalmule kaaslaseks kutsuvad.**

Sookoll

Külasoo taga paharet, koll.
Väge täis. Väike, hall.
Seenelist metsas eksitas,
marjulist õõtsule meelitas.

Heinalist hommikul hirmutas,
öös heinaküünis trallitas.
Hiies ohvrikivi keeras ringi,
otsis majavaimu hingi.

Tihti tuli talutare taha,
võttis parsilt vilja maha.
Kaasa kahmas aidast liha;
peremees täis püha viha.

Järgi jäi tast pahategu -
kes on näinud kolli nägu?

Süütaja

**Oktoobriöö pilkases pimeduses,
alandatu hiilib, tikud ja kasetohik kotis,
talu heinaküüni juurde, ahastuses.
Õnnestus. Leek juba kõrgusse loitis.**

**Solvatud, tüssatud, vihatud sulaspõiss,
tormas puude varjus peidikusse.
Seal nälgas ema ja lastekari osmikus;
isa aastaid kadunud teadmatusse.**

**Peremees vihas kahjutegijat aimas;
vähe sellest, vihatu veel taluperet laimas.
Mässajal külas-linnas sotsidest sõpru;
õigust nõudsid, need müüdavad tõprad.**

**Kirikuteel kõrts. Astu sisse. Välja vaid
rooma.
Kõigist on kahju. Nüüd nälgivad loomad.
Patukahetsust, lepitust keegi peab tooma -
kristlikku vendlust tuleb ju loota.**

Lehis

Isakodust toodud lehis,
on me kodu heki ehis.
Suvel annab varju, vilu,
sügis kollast sulnist ilu.

Saksamaal ta sugujuured,
kasvab vägevaks ja suureks.
Pesa leidnud kakulised,
oravad ja värvulised.

Kõrgeks sirgub, meist jääb maha,
pärib talu kogu vara.
Põlispuu võib kaua kesta;
aega ei saa juurde osta.

Mõtted viivad ajatusse,
inimhinge igavikku.

Tratt-tratt-ratta laul

**Kihutas Riia - Peterburi rong,
seal rikka päralt uhke salong.
Ratta kõla üle Vilbusoo,
kus kokku võetud heinaloog.
Tratt-tratt-tratt väsitav rattalaul.**

**Ehitati rauast tee. Katki küla, pooleks,
lõigat' hobuteed jäid talu hooleks.
Jaamaks sai siin Sõmerpalu,
kesk sõmerliiva, männisalu.
Rong siit kiirelt kaugusse tõttab;
perroonile peremees juba ruttab.**

**Reisi eest Riiga või Neevalinna,
mees peab kandma kõrget hinda.
Kui rännata juba piiri taha,
ei takista siis ka kallis raha.**

Kreisi arst

**Käis neid radu Võru tohter,
tegi kõik ja veelgi rohkem.
Armetule abi andis,
kulud hoopis ise kandis.**

**Vaevasid siin rasked tõbid,
kaugelt külla toodud taudid.
Aeg oli arutu, kuri,
“lapsevoodis” noor naine suri.**

**Lauluisa tulevast suurust,
ei märganud toona noorus.
Jäi ta lihtsaks kreisi arstiks,
kuulsus ilmnes päris varsti.**

Pühajärve 1841

Pühajärve - arglik sõna isa suust;
seal mässas mehi meie endi soost.
Toona vihma kallas jaanist mihklini,
ilma jäädi heinast, viljast;
kõiki vaevas muhutõbi näljast.

Otsiti Vene keisrikroonist abi.
Peeti nõu. Riiast käidi läbi;
õigusabi Pihkvast püüti leida.
Rände himu sakste eest ei peida.
Jutustati - vene usk on õigem usk.

Sangastes juba kasakate salk.
Kui hukkamiseni jäi vaid meeter,
astus meeste kaitseks vene preester.
Vaibus vastuhakk. Kes siin, kes kaugel väljas,
palju aastaid oldi ikka näljas.

Aeg muutus, talukohad saadi,
jäid meenutused mässust senia'ani.

A ja O

Algus ja ots.

Mis meile jäi, jäeti või hoopis veel lubati.

Oli nälja ja katku ajal laastatud-rüüstatud isade maa.

Siis mõisnikult hingehinnaga müüdüd-ostetud talukoht.

Pere ja sulaspoisiga raadatud mets ja põllumaa.

Töö, töö, lõputu töö. Talu kohal juba pankrotioht.

Koormised-võlad mõisnikule, pangale, kirikule, vallale ...

Talu toidulaud aina laiemaks pidi paisuma.

Asjamehed, õigusemõistjad, ei tea veel kes ...

kõik söögilaua teha pidid mahtuma.

Surmakutsarist tallu alaline külaline sai;

talutarest, tallist, loomalaudast kaasa viis, mis võtta võis.

Õnne, õndsust loota ju alati võib.

Murdunud mehi ootas vaid paraja pikkusega köis;

nii kalmule maha jäi mure ja üksik närbunud õis.

Sitked, kindlad oma usus,

nii jäi kestma eesti sugu.

Sügisvärvide taha

**Aeg kaob sügisvärvides, pikkades varjudes,
nukruses, koos loojuva Päiksega;
silmapiiri taha, lahkunud aastate juurde.**

**Kõik on läinud. Rõõme nagu polnudki.
Ka sõpru-vaenlasi justkui pole olnudki.
Teod on jäänud. Valud ja maohaavad.**

**Ega tagasi taha midagi. Läinud, siis läinud.
Alustada alasti, uuesti, maast-madalast,
kitsastes, süngetes, madalates kodades?**

**Sirguda taas, vanade väetite valude oietes?
Ei! Tahan minna, koos loojangu varjudega
igavikku, möödunud aegade hõlma.**

Epiloog

**Raamatust saab kirjatarkust,
Piiblist tuleb vaimurikkus -
Looja annab loomisande.**

**Mis elus olnud halba-head,
üles kirjutama pead -
vihikusse omad värsiread.**

**Saab luuletusi salmistada,
aitab viiul värsid viisistada -
Laulud Issanda kiituseks.**

.....
Kohapärimused: Gustav Raudsepp

oo

Kirstkivi Hänike külas

Küla kirstkivi kaitse all

Hänike küla Kojassõ talumail asub ristimärki kandev, kirstu meenutav nn kirstkivi, mis vanemate inimeste meenutuste kohaselt pidi andma külale kaitse röövlite ja varaste eest. Kaitse annavad hukatud röövmõrvarite hinged, mis peale matmist pöörati ristiusk.

Niisiis. See juhtus Põhjasõja ajal, enne Erastvere lahingut, kui vene sõdalased Šeremetjevi väest saadeti ümbruskonna küladest sõjameestele toidumoonana hankima. Jõudsid need röövmõrvarid ka Hänike külla, kus talumeestel õnnestus kaks nendest ootamatult maha lüüa. Laibad tuli kiiresti maha matta, et teated kohalikust tapatööst ei jõuaks Šeremetjevi väeni.

Kiiruga maetigi vene sõjamehed ühe suure kivi juurde ja juhtunut püüti hoida igati saladuses. Ka Šeremetjevi väes arvati, et kahe kadunud vene sõduri puhul oli ilmselt väejooksikutega või siis lihtsalt eksinutega, kadunuks jäämisega.

Mõne aja möödudes aga ilmus kivile uuristatud ristimärk. Räägiti, et kristlasest usumees pühitses maetute hinged ja pööras seega nad ristiisku, headusse. Nii said need hinged saladusliku, maagilise jõu kaitsmaks Hänike küla varaste, röövlite või mõrtsukate eest. Kirstkivi hoiab oma saladust tänapäevani ja kivi käiakse tihti vaatamas.

Hänike küla tähis

Sookollid nurjasid pühakoja ehitamise

Hänike küla keskel on kõrgendik, kuhu juba muinasajal käisid lustimas Kerreti, Vilbusoo ja Karjasoo kollid. Trall oli sageli nii pöörane, et nad trampisid selle kõrgendiku päris madalaks.

Peale katku ja näljaaega otsustas külarahvas ehitada sinna kõrgendikule pühakoja. Toodi muid materjale ja veeretati suuri kive. Iga kord, kui materjalid kohale olid toodud, siis järgmisel hommikul olid need kõik laiali tassitud ja kivid soosse veeretatud. Sookollid tegutsesid. Prooviti veel mitu korda kive ja materjale kokku saada, kui aga järjepannu see ebaõnnestus, siis loobuti lõplikult pühakoja ehitamisest.

Palju aastaid hiljem hakati kellele kõrgendikule ehitama elumaju ja ka teisi hooneid, kuid alati juhtus nendega õnnetusi. Tuleroaks läks algul rehi, siis laut ja lõpuks ka elumaja. Räägitakse, et ega sookollid nii lihtsalt juba oma valdustest ei loobu.

Ohvrikivi vundamendis

Ohvrikivi kiriku vundamendis

Hänike küla Soovere talu juures asuvas kasesalus (Kõosaares) olevat vanal ajal paiknenud ohvrikivi, kuhu käisid ohverdamas ümbruskonna majade elanikud. Kui aga hakati ehitustöödeks laialdaselt kive kasutama, siis juhtunud nii, et ka Soovere ohvrikivi läinud kasutusele.

Lugu oli järgmine. Kui aastasadu tagasi hakati Urvastesse kirikut ehitama, siis ehitusmaterjalide järele vajadus oli suur. Nii veeti ka Soovere ohvrikivi Urvastesse ja müüriti see kiriku vundamendi sisse. Teati rääkida, et Hänike küla elanikud olevat mingitel põhjustel ise tahtnud ohvrikivist lahti saada ja püüdsid leida sellele väarikat kohta. Või oli siin mängus hoopis pahatahtlike majahaldjate käsi, kuid ohvrikivi Urvastesse sai.

Palju aastaid hiljem, kui Hänike küla inimesed Urvaste kirikus käisid, siis olevat nad oma ohvrikivi ära tundnud. See asuvat kiriku idapoolses osas vundamendi sees ja terasel vaatlemisel võis ka kivi märgata. Niimoodi Hänike küla inimesed meenutasid veel palju aastaid oma küla seost Urvaste kirikuga.

Gustav Raudsepp

“Kõige õnnelikumad hetked olid need, mil ta sai kohtuda oma mõttekaaslastega, kuulata uudisi kirjanduse valdkonnast või meenutusi koduloo ja pärimuste alalt. Kirikus jälgis tähelepanelikult kantslijutlusi ning mõtestas lahti iseenda jaoks piiblit, evangeeliumi. Gustav võis pühapäeval peale lõunat istuda kaua töölaua taga ja kirjutada üht-teist, sh värsiridu oma väiksesse vihikusse”. (Omaste meenutused).

“Tarkus kutsub Taaralinna ...